

Jerzy Tupikowski

"Filozofia analityczna : koncepcje, metody, ograniczenia", Tadeusz Szubka, Wrocław 2009 : [recenzja]

Wrocławski Przegląd Teologiczny 19/2, 248-250

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nią środki dydaktyczne. Duży niedosyt pozostawia lektura rozdziału poświęconego omówieniu samych środków dydaktycznych. Ponieważ autor zatytułował rozdział: *Środki dydaktyczne i ich rozwój*, należałoby tu oczekiwać historycznego ujęcia tematu. Niestety, nie znajdziemy takiego ujęcia. Rozprawa byłaby bardziej wartościowa, gdyby uzupełniły ją dzieje tablicy, kredy, przeźroczy, magnetofonu, aparatu fotograficznego, internetu czy komputera i ich zastosowania w edukacji. Temu oczekiwaniu ks. Sroczyński czyni zadość tylko w przypadku płyt CD/DVD [por. s. 113]. Kolejne wątpliwości budzi mało precyzyjne sformułowanie celu badawczego rozprawy. Wprawdzie autor stwierdza, że ma ona „jasny cel” [s. 10], niemniej trudno go odnaleźć we fragmencie pracy: *Uzasadnienie tematu i cel pracy* [s. 9–10]. Recenzent odnosi wrażenie, że cel badawczy pracy najlepiej został sformułowany w zakończeniu [s. 247]. Lektura recenzowanej rozprawy pozostawia też pewien niedosyt, jeśli chodzi o udokumentowanie niektórych sformułowań. Przykładowo, brak jest we wstępie opisu stanu badań na temat stosowania środków dydaktycznych w katechezie, nie poznajemy źródeł, z którego autor czerpie dane na temat liczby katechetów w Polsce [s. 24] czy zaskarżenia wprowadzenia religii do szkół do Trybunału Konstytucyjnego [s. 19].

Krytyczne spojrzenie na rozprawę ks. Sroczyńskiego *Środki dydaktyczne i warunki ich skutecznego stosowania w katechezie szkolnej* pozwala uznać ją za cenny wkład w katechetykę formalną. Należy docenić dużą liczbę przebadanych źródeł, orientację w bogatej literaturze przedmiotu, rangę tematu, który w osobie ks. Sroczyńskiego znalazł wybitnego fachowca zajmującego się możliwościami, jakie stwarzają środki dydaktyczne w komunikacji katechetycznej.

ks. Tadeusz Panuś

Tadeusz Szubka

Filozofia analityczna. Koncepcje, metody, ograniczenia

Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009, ss. 258

Nie ulega wątpliwości, że jednym z najbardziej prężnych nurtów (w ujęciu historycznym) w obrębie filozoficznej myśli XX stulecia jest filozofia analityczna. Wspomniana tutaj kategoria „historyczności” nie oznacza przy tym, iż ciąg myśli określanej mianem „filozofia analityczna” jest już zjawiskiem myślowym przebrzmiałym czy też takim, które swoje przesłanie już gdzieś „po drodze” wyeksploatowało. Wręcz przeciwnie, filozofia analityczna zdaje się być nadal – w różnorodności jej podejść – myślą na wielu płaszczyznach płodną i wciąż aktualną. Posiada ona także swój oryginalny polski wkład, zwłaszcza jeśli chodzi o charakter i zakres oddziaływania szkoły lwowsko-warszawskiej. Docze-

kała się ona także wielu polskojęzycznych opracowań. Należą do nich m.in. prace S. Kamińskiego, J.J. Jadackiego, M. Hempolińskiego, J. Woleńskiego oraz T. Szubki. Ten ostatni opublikował dwie znaczące pozycje książkowe: *Metafizyka analityczna P.F. Strawsona*, RW KUL, Lublin 1995 [ss. 230], *Anty-realizm semantyczny: studium analityczne*, RW KUL, Lublin 2001 [ss. 276] oraz wiele artykułów w periodykach naukowych w Polsce, jak i poza granicami, w których podejmuje analizę różnych obszarów szeroko rozumianej tradycji analitycznej. Owocem wieloletnich badań dr. hab. Tadeusza Szubki, profesora Uniwersytetu Szczecińskiego (dyrektor Instytutu Filozofii US) jest rozprawa będąca przedmiotem niniejszego omówienia *Filozofia analityczna. Koncepcje, metody, ograniczenia* (Wrocław 2009). Ukazuje się ona w znanej i cenionej serii wydawniczej – Acta Universitatis Wratislaviensis (nr 3188).

Jak we wprowadzeniu podkreśla to sam autor, książka jest „napisana z pozycji umiarkowanego zwolennika filozofii analitycznej” [s. 7] i stanowi podsumowanie wielu seminariów naukowych i dyskusji, których miejscem było środowisko Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, a także wirtualna przestrzeń internetowego czasopisma „Diametros”. Praca składa się z trzech zasadniczych części, których porządek wyznaczony jest bazowymi składowymi jej podtytułu. Rozdział pierwszy: *Koncepcje filozofii analitycznej* porządkuje zawarty w całości książki materiał pod kątem stosowanej w tym nurcie filozofii terminologii z uwzględnieniem (analitycznie zaprezentowanych) konotacji na polu semantycznym. Taki typ podejścia pozwala T. Szubce na charakterystykę swoistego „wnętrza” problematyki filozofii analitycznej, mówiąc o jej – jak to nazywa – „opozycjach” [s. 36nn], a zatem o „filozofii analitycznej (krytycznej)” oraz o „filozofii spekulatywnej” [s. 47] czy też „filozofii analitycznej” i „filozofii konstruktywnej” [s. 37], z położeniem szczególnego nacisku na opozycyjność wobec „filozofii idealistycznej” wręcz o nastawieniu „typowo wizjonerskim” czy „spekulatywnym” [tamże]. Uwagi czynione tutaj przez T. Szubkę korespondują z intuicją wyrażoną przed kilku laty przez analitycznego filozofa religii, Richarda Swinburne’a w jego pracy *Spójność teizmu* (wyd. polskie: Kraków 1995), gdzie zauważa, iż: „jedną z intelektualnych tragedii naszego wieku jest to, że gdy filozofia w krajach anglojęzycznych osiągnęła wysokie standardy argumentacji i jasnego myślenia (...) [to – J.T.] kontynentalną filozofię egzystencjalizmu cechuje (...) bardzo luźny i niedbały styl argumentacji” (tamże, s. 38). Rozdział pierwszy omawianej książki wieńczy paragraf: *Kierunki, nurty i okresy*. Zawiera on, w porządku chronologicznym, główne odgałęzienia całej tradycji analitycznej. Są to kolejno: szkoła analityczna z Cambridge [s. 69], pozytywizm logiczny [s. 71], wspomniana już wcześniej szkoła lwowsko-warszawska [s. 72], filozofia języka potocznego [s. 73], amerykańska szkoła postpozytywistyczna [s. 76], systematyczno-analityczna filozofia oxfordzka [s. 79], australijska filozofia analityczna [s. 80]. Następnie wspomina o trzech dających się odnotować „zwrotach”, a mianowicie – zwrocie realistycznym [s. 81], zwrocie

lingwistycznym [s. 82] i zwrocie naturalistycznym [s. 84]. Inny projektowany tutaj podział dziejów myśli analitycznej to: okres wczesnej filozofii analitycznej [s. 85], centralny okres filozofii analitycznej [s. 86] i wreszcie tzw. późna filozofia analityczna [tamże].

W rozdziale drugim książki prof. T. Szubki: *Metody filozofii analitycznej* kolejno analizie i opisowi są poddane następujące sposoby filozofowania: klasyczna analiza pojęciowa [s. 88nn] właściwa dla podejścia G.E. Moore'a oraz C.H. Langforda; analiza logiczna [s. 108nn] stosowana głównie przez G. Fregego i B. Russella; analiza lingwistyczna [s. 131nn] – L. Wittgensteina, G. Ryle'a, J. Austina, H.P. Grice'a; analiza systematyczna [s. 153nn] znamionująca myślenie W.V. Quine'a, W. S. Sellarsa, D. Davidsona, M. Dummetta, P.F. Strawsona. Trzeci i ostatni rozdział pracy zatytułowany *Ograniczenia filozofii analitycznej* zawiera najpierw trzy – jak się wyraża T. Szubka – „krytyki zewnętrzne (eksternalne)” [s. 186nn], w obrębie których tradycja analityczna filozofowania poddana jest krytyce z pozycji *sui generis* „filozofii tradycyjnej”, czego dokonują trzej myśliciele – B. Blanshard, E. Gellner oraz R. Rorty. Kolejna porcja refleksji podjętych w omawianej pracy dotyczy swoistego procesu „unaukowiania” filozofii jako takiej, czego rezultatem jest rzeczono tutaj dziedzictwo filozofii analitycznej. Dlatego też, w tej odsłonie treści pojawia się nawiązanie do scjentyzmu [s. 205nn], następnie do ahistoryzmu [s. 210nn] i w końcu do naturalizmu [s. 213nn], by konsekwentnie dodać refleksję o całkowitej „osobliwości” poznania filozoficznego, które w zgodzie z prerogatywami scjentyistów nie musi być *ex definitione* „naukowe”. Ponadto winno być ono otwarte na historyzm, a więc mądrościowe korzystanie z niepodważalnego dorobku minionych epok. Przecież nie musi ulegać tej „ideologii” [s. 220], jaką w istocie staje się stanowisko naturalistyczne. Od strony formalnej treść książki uzupełniają takie jej składowe jak: bogata literatura, streszczenie w języku angielskim oraz indeks osobowy.

Zaprezentowana powyżej treść książki prof. Tadeusza Szubki: *Filozofia analityczna* stanowi bardzo dobre kompendium zbierające podstawowe informacje historyczne, metodologiczne, jak i ściśle merytoryczne związane z różnymi odcieniami filozofii analitycznej. O ważności dzieła decyduje fakt, że jest to jedno z nielicznych, syntetycznych opracowań, zwłaszcza jeśli chodzi o prace dostępne w języku polskim. Dlatego z uwagi na przejrzystość treści, komunikatywny (choć z konieczności specjalistyczny) język, a przede wszystkim dzięki układowi wywodu niosącego wszystko to, co istotne dla zapoznania się z głównymi nurtami myśli analitycznej z wyszczególnieniem ich autorów i propagatorów, pozycja ta jest godna polecenia wszystkim zainteresowanym dziejami filozofii najnowszej. Na szczególne podkreślenie zasługuje włączenie w jej treść dorobku polskiej szkoły filozofii analitycznej, co decyduje o dodatkowym walorze publikacji.